

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספרה"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת תולדות

שנת תשפ"ד

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (פרק כה פסוק יט)

ואלה תולדות יצחק בן אברהם. על עשו ויעקב בנו האמורים למטה, ויזכיר איך היתה לילדתם. אברהם הוליד את יצחק לשון רש"י, על ידי שכתוב יצחק בן אברהם, הוצק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, לכך נר הקב"ה קלסתר פניו דומה לאברהם, שיאמרו הכל אברהם הוליד את יצחק. ורבי אברהם אמר עוד, שטעם 'הוליד' גדל ורבה, כמו 'יולדו על ברכי יוסף' (להלן נ כג), כמו שאמר (פסוק ו) 'וישלחם מעל יצחק בנו'. והנכון בעיני כי חזר עתה והחל באב היחס, כמנהג הכתוב לחזור באנשי המעלה אל ראש היחס...

מעשה חשב

אפשר לפרש 'תולדות' בב' אופנים: א. בנים שנולדו ממנו. ב. קורות חייו. לכן מפרש רבינו שכוונת הכתוב זאלה תולדות יצחק, הוא בנו של יצחק, והם יעקב ועשו האמורים בהמשך הפרשה. ולפי"ז א"ש ז'אלה בתוספת וא"ו, דוא"ו מוסיף על ענין ראשון, שבסוף פרשת חיי שרה (כה יב) כתוב זאלה תולדות ישמעאל בן אברהם, ושם בוודאי הכוונה 'תולדות' הבנים של ישמעאל, דהרי שם אינו מספר קורות חייהם, ובפרשתן ממשיך הפרשה ז'אלה תולדות יצחק בן אברהם. ב בא ליישב דלפי מש"כ שהכוונה של 'תולדות יצחק', הוא בנו של יצחק, א"כ למה לא אמר מיד מי הם הבנים של יצחק. ע"ז מיישב דכיון שהאבות חשובים הם, מספר כבר השתלשלות לידתם, שרבקה היתה עקרה, ויעתר יצחק לה, קודם שפרטם בשמותם.

ג תמצית השיטות למה חזר וכתב 'אברהם הוליד את יצחק':

דעת רש"י שלכן השמיענו הכתוב שאברהם הוליד את יצחק, משום שליצני הדור היו אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו'. ורבינו אינו מפרש כן, דא"כ היה צריך לכתבה כשנולד יצחק, ולא עכשיו כשנולדו כבר בנים ליצחק. דעת האבן עזרא 'אברהם הוליד את יצחק', שאברהם גידל וריבה בביתו את יצחק. אבל את ישמעאל בנו שלח מביתו. ולפי דבריו אין כאן כפילות, דבתחילה כתוב שיצחק היה בנו של אברהם, והוסיף לומר שאברהם גידל וריבה את יצחק בנו לבדו. ורבינו אינו מפרש כן, דלפי פשוטו של מקרא הכוונה שאברהם ילד את יצחק. דעת רבינו שאברהם הוליד את יצחק כפשוטו, ולמה חזר וכתבו, הרי כבר כתיב זאלה תולדות יצחק בן אברהם, ע"ז מיישב רבינו כי באנשי מעלה חשוב לדעת את ראש היחס, לכן לפני שאמר יעקב ועשו, מתחיל 'אברהם הוליד את יצחק', להזכיר את אברהם שהוא ראש היחס.

*

וַיֹּאמֶר ה' לֵה שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּנִּי: וְפָרְדוּ וְלֵאם מְלֵאם יֵאֱמָר וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: (פרק כה פסוק כג)

וטעם שני גוים בבטנך. הודיע לה שלא תפחד, כי בעבור שהיתה מעוברת תאומים הוא הרינוץ הזה בצטנה, כי דרך נשים לה. ויתכן שיאמר עוד כי בעבור היותם שני גוים שונאים ונלחמים זה בזה, עשו בתחלה ילדתם מריבה, רמז למה שיהיה ביניהם בסוף. ועתה ינוחו ותמלא מנוח והסקט לנפשה.

מעשה חשב

א רבינו לשיטתו למש"כ (בראשית יח) ד'מעשה אבות סימן לבנים', וכבר בשעת ההריון היה רמז לדורות שעשו שונא ליעקב.

*

וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂן כִּי צִיד בְּפִיו וְרַבְקָה אֶהָבֵת אֶת יַעֲקֹב: (פרק כה פסוק כח)

כי ציד בפיו. אמרו המפרשים כי יתן ליד בפיו של יצחק, או יביא, ויחסר המעשה. וכן 'למועד אשר שמואל' (שמואל א יג ח), אשר 'נתן' שמואל, 'וה' אותי כגבור עריץ' (ירמיהו כ יא), נתן או שם אותי. ויתכן לפרש ויאהב יצחק את עשו, בעבור כי בפיו של יצחק ליד תמיד, כל היום יתאוה לאכול את הליד, ותמיד הוא בפיו, לא יאכל דבר אחר, והוא המביא לו כאשר אמר 'איש יודע ליד'.

והנכון בעיני כי הוא מלילה, יאמר, כי עשן ליד צפי אציו, יכנה האיש צמעשה לתדירותו. וכמוהו שנתן בתוך מרמה (יכמיהו ט ה), וכן ואני תפלה (ההלים קט ז). וכן אמרו בצראשית רבה (פג ו) קופרא טבא לפומיה כסא טבא לפומיה".

מעשה חשב

א פירוש, דלפי הני מפרשים היה צריך לכתוב כי 'נתן' ציד בפיו, או כי 'הביא' ציד בפיו, דהיינו המעשה 'שנתן' או 'שהביא'. אבל רבינו אינו אומר 'זאינו נכון', שהרי מצאנו כן בכמה מקומות שחסר המעשה, באופן שמובן מאליו.

ב רבינו מפרש המילת 'ציד' באופן אחר, שלא חסר המעשה. והיינו שאין הכתוב מדבר על פעולה, שעשו נתן או הביא לו לאכול, רק הכתוב מספר כי 'בפיו' של יצחק היה תמיד ציד, ותמיד כשאכל אכל רק 'ציד', ולכן אהב את עשו, מכיון שהוא היה איש יודע ציד, והוא המביא לו הציד. ולפי"ז 'ציד' קאי על יצחק. ומשא"כ לפירוש א' 'ציד' קאי על עשו, שהוא היה איש יודע ציד".

ג בוודאי אין הכוונה כפשוטו, שכל היום התאוה יצחק לאכול ציד, אלא כוונתו שתמיד כשאכל בבוקר ובערב אכל רק 'ציד'. או אפשר לפרש כפשוטו 'כל היום התאוה לאכול', עפ"י מש"כ רבינו לקמן (כה לד) שלכן רצה יצחק לברך את עשו אחר עשות לו המטעמים, וז"ל "או שהיה יודע בנפשו כי אחרי האכילה היתה מתענגת ושמחה ויחול עליה רוח הקדש, בענין 'ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'". ולפי"ז שעבודת האכילה הביאו לרוח הקדש שפיר אפשר לפרש כפשוטו שכל היום התאוה לעבודת האכילה, כדי לזכות לרוח הקדש.

ד פירוש, דקרא את עשו 'ציד', על שם אומנתו, שהיה איש יודע ציד, וכאילו היה כתוב 'כי עשו בפיו' שתמיד דאג להביא אכילה ושתיה 'בפיו' של אביו. ולפי"ז אין הכוונה 'ציד' דווקא על צידה, שהרי קאי גם על משקה, כמו שהביא ראייה מבראשית רבה. ולפי"ז נמי לא חסר המעשה, שאין הכתוב מדבר עכשיו מפעולה פרטית.

ה תמצית השיטות 'כי ציד בפיו':

א. שעשו הביא ציד לאביו. ולפי"ז 'ציד' קאי על עשו, וחסר המעשה.

ב. שתמיד היה מאכלו של יצחק ציד. ולפי"ז 'ציד' קאי על יצחק, ולא מדברים מפעולה, ולכן לא חסר המעשה.

ג. כאילו היה כתוב 'כי עשו בפיו', שקראו על שם אומנתו, שהוא דאג תמיד לאכילה ושתיה של אביו. ולפי"ז 'ציד' לאו דוקא צידה. ולא מדברים מפעולה פרטית, אלא מפעולה כללית, לכן לא חסר המעשה.

*

גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארץ את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: (פרק כו פסוק ג)

והקמותי את השבועה. אין כריך שיצטיח הקב"ה את יצחק שלא יעבור השבועה שנקבע לאציו, כי לא אדם הוא להנחם (שמואל א טו כט), ואברהם אין לו זרע אחר בעל ברית לאלהים, והשבועה איננה על תנאי, כי ביעקב הולך מפני עשו אחיו לומר שבו יתקיים הברית וזרעו (להלן לה יב) לא בעשן".

ונראה שזה המאמר "והקמותי את השבועה" יחשב שבועה, ולכן תמיד יאמר בתורה (שמות לג א) הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב אשר נשבעת להם כך (שם לג ג), כי לא מלאנו שבועה ליצחק בלתי זאת, וזכה הקב"ה להשבע לכל אחד מן האבות, להודיע שראוי כל אחד לכרות עמו ברית ושהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעו, כי אף על פי שהראשונה תספיק, תוספת זכות וכבוד הוא להם, ולכן אמר (ויקרא כו מצ) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור כי כלם צעלי ברית לאלהים... הוא להם, ולכן אמר (ויקרא כו מצ) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור כי כלם צעלי ברית לאלהים...

מעשה חשב

א בפשטות פירוש 'והקמותי' היינו שהקב"ה יקיים את השבועה שכבר נשבע לאברהם, ע"כ מקשה רבינו למה הוצרך הקב"ה להבטיח ליצחק שיקיים השבועה, כי לא אדם הוא להנחם.

ב רבינו מפרש 'והקמותי', שעכשיו 'מקים' הוא שבועה חדשה, והכוונה שהקב"ה עושה עכשיו שבועה חדשה, מה שנשבע כבר לאברהם אביו, שרצה הקב"ה להשבע לכל אחד מהאבות, כדי שתהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעו.

ונראה לומר דרבינו בזה לשיטתו לבאר הכתוב (פר' נח פרק ו פסוק יח) 'והקמותי את בריתי אתך וגו'', שהביא פירוש האבן עזרא, שמפרש 'והקמותי' לשון עבר, שהקב"ה יקיים השבועה שכבר השביע לו שלא ימות במבול הוא ובניו.

אמנם רבינו מפרש 'והקמותי' בלשון עתיד, "שזאת הברית רומז לקשת", והיינו הברית שיעשה אח"כ, הרי לנו שרבינו מפרש 'והקמותי' מלשון 'אקים' אחר המבול. וכן מפרש שם בעוד אופן, שגם לפי פירוש זה הכוונה על הברית שיעשה אח"כ.